

Lelkük egy ütemre zengi: »Nincs, ó, nincs a földkerekségén párja a jó édesanyának.«

A drága jó édesanyát boldog érzés remegteti meg. Halvány arca kigyul, az öröm rózsái jelennek meg rajta. Fejét a fájdalmas Szűz felé fordítja és mosolygó ajakkal sugja: »Az anyai szív nem csal. Hazatért, visszajött.«

A meggyötört, lelkileg összetört, fájdalomtól csordultig levő anyai szív, nem bírta elviselni a viszontlátás fájdalmas örömét, »meghasadt«.

Sirja felett ott villaszt az anyai szeretet olthatatlan fénnel ragyogó csillaga, mely az anyai szív soha meg nem szűnő szeretetét hirdeti.

Gondolatok a vakációra

Gyermekkoromban a Kárpátok, a háromszéki határ-hegyek úgy vonzottak, csalogattak magukhoz, mint a felhőket; és ha keblükre édesgethettek, ezer dallal, ezer káprázatos képpel oda is láncoltak, kora hajnaltól késő estig. Csak most tudom megérteni és értékelni igazában azokat a szép napokat. Csak most érzem igazán, százszorosán, amit akkor éreztem... Mentem fel a hegyre, a tetőre, oda, ahol a fenyők az eget karcollják fejükkal s a napfényben égnek, mint öröktűz a templomban. Kigomboltam az ingemet, fel-feldobtam a kalapomat a levegőbe, majd a feketerigó kurjantásait utánozva, törhegyes kavicsokon ugáltam, mint a zerge, mezitelen lábbal. Sokszor ki-ki serkedt a vér a kavics nyomán s minden lépésem után lecsöppent piros vérem a forró köré vagy az avarra... és mégsem fájt. Valami olyan érzésem volt, mint annak, akit hipnotizálnak, tér és idő nem volt többé számomra, ez az állapot lehetett az, amit »ihletnek« szoktak nevezni.

Tul voltam már a »Cserenyakon« is — a falumtól meszszi, gyermeki számítással a mese szavai szerint »hét mérföldre és ott, ahol a madár se jár« — mégis csak a tetőn, a hegyek legmagasabb pontján, a »Kókorja pusztáján« állottam meg.

A hegyoldalban nagyon forró volt a levegő, itt a tetőn meg-megmozdul a fűszál, az árvalányhaj s alig észrevehető szellő suhan a fejemtől a talpamig, testem minden részén... Állok, mint egy szobor. Alattam hatalmas »felhőzeppelinek« és könnyű, majdnem átlátszó Taubék rohannak egymásnak, egymással szembe, egymás fölött vagy egymás után. Mind több és több repülőszörnyeteg. Mintha

száz löerős mőtorja volna mindeniknek: zugás, morgás, hallatszík fel hozzám... egyszerre szólalnak meg a fegyverek és a nagyágyuk, rakéták és bombák repülnek a völgybe, a faluba, majd bömbölni kezdenek a nehéz mozgások is... Lábam alatt a Kórkorja pusztája remeg, mint a hároméves zaboscsikó, amikor először tesznek nyeretget karcu derekára.

A fejem fölött majd elolvad a nap. A lábam alatt az utolsó ítélet dühöng.

Teljes a zivatar!

Nem tudom nézni. Közelről akarom látni. E nagy harcnak a kellős közepébe akarok lenni!... Nekiiramodnak a lábaim s visznek egyenesen oda, ahol a legsötétebb, legnagyobb, legharagosabb, legvakítóbb tüzelő, legrémítőbben ordító felhőzeppelin van... Már száz patak rohan és mindenik elkapja lábaimat, már száz fa terült el a lábaim előtt, de még hull az istennyila jobbra-balra körülöttem. Egy fatörzsbe kapaszkodom, hogy a szélvész az árba ne sodorjon. Már a lábamat nyaldossa a rögtönzött árviz, amikor a nap leküldi utánam sugarait a fához, mintha keresne, mintha engem keresne.

Az iromba felhők felemelkednek és eltűnnek a Kórkorja pusztája mögött...

Sebesült madárcákat sodor a sáros, piszkos ár, egyik-másik fulladozik — veszélyes, de utánuk gázolok —, térdre esek, kavicsok vágódnak a lábamhoz, de mégis sikerül egyet, kettőt megmentenem. A testem melegeivel melegengetem őket, forró leheletemmel melegengetem dalos ajkukat s azok nemsokára hálából az ajkamba csipnek, harapnak... Derékbatört, gyökerestül kicsavart fákon lépek-mászok át, mellettük átázott, szétrombolt fészkek, összetört, szétzuzott, megdermedett kis fiókák.

Egy jó hajításnyira tőlem emberek ereszkednek le a hegyoldalra. Egykedvűen ballagnak a falu felé. Bizonyosan valami barlangba, vagy valamely pásztorkunyhóba huzódtak meg a vihar alatt, mert a ruhájuk száraz. Ahol elhaladnak, ott is rohan ilyen kis árviz, abban is vannak letiport, szétzuzott, megkínzott, fulladozó madárcáák és mégis — Istenem, hihetetlen — senki közülök le nem hajol, a szenvedők, a nyomorultak után a vízbe, a vízbe nem gázol, mindegyik csak megy, megy, az ő ruhája száraz, az ő lába, keze tiszta.

Ezt a gyönyörű képet a természet erői rendezték — husz évvel ezelőtt — az én számomra, és azóta... az emberek utánozták, milliók nagy, gyászos szomorúságára!

* * *

Azóta husz esztendő telt el. Változott a világ? Aligha.

A napokban úgy tíz óra körül valami mozgást, lábsurolást hallok az iskolaajtó felől. Kinézek. Egy asszony. Fekete kendő a fején, fekete, szakadozott kendő a keblén és alatta valami a kezében. Köszöntjük egymást.

— Mit hozott, jó asszony?

Az asszony — Gács Pistának az édesanyja — a füle hegyéig elvörösödik, a szájaszéle megremeg s szemeiből könnyek törnek elő. A kendő is félrebillen a karján s én meglátom, hogy az alatt egy tányér van, benne párolgó levessel.

— Izé, tanító ur, tessék kiengedni a fiamat egy kicsit, hadd egye meg a lelkem ezt a kis ételt.

Nehéz téma ez, nem is kívánom a magyarázatát hallani, kiszólitom a kis fiút az osztályból, beviszem a konyhába mindkettőjüket, egy kis széket teszek a láda elé, az anya a ládára teszi a tányért és Pista mohón, teljes boldogsággal kezdi kanalazni a levest. Az édesanyja keze a fiu fején babrál, azt édesgeti, simogatja. Most megered lassan az asszony nyelve:

— Tetszik tudni, az egész falut bejártam a tegnap és ma hajnaltól mostanáig, amíg valahogy, sok köszöngésre kaptam egy kis lisztet... Hej, nem tudom mi lesz velünk, tanító ur!...

Az asszony elment, Pista bement az iskolába, én a konyhában maradtam. Lelkem visszavitt a múltba, átrepült husz évet, és én ott láttam magamat egy fán, amint éppen kis csupasz madárfiókat húzok ki a fészekből... majd ott gázolok az árban s szedem ki a halódó madarakat, melengetem, csókolom s élesztgetem őket...

Visszaindultam az iskolába. Félve, remegve nyitottam ajtót. Csendesen haladtam beljebb a padsorok között: sok gyermek volt ott, mint a templomban: suttogtak, mosolyogtak és nekem, most olyan jól esett ez a suttogás, mosolygás.

Máskor zord arccal, szilárd léptekkel nyitottam be az iskolába s mentem egyenesen a pódiumra. Milyen szegletesen mozogtak akkor ezek a testek, milyen sápadtak voltak ezek az arcok, akkor *hivatalos óra* volt az az idő, amit együtt e falak között töltöttünk. Óh, akkor hányszor szoritottam össze fogaimat és morogtam, ha nem tudott valamelyik felelni a kérdésemre.

Most is a pódiumhoz megyek: imádkozunk. Én is imádkozom. Úgy látom, hogy napsugár ömlik szét a fejcskéken és úgy érzem, hogy imánk egy dallá finomul, amely lassan száll-száll fel a magasba... Csend lesz. Eszembe jut Gárdonyi Gézának egy költeménye. Eddig soha sem jutott eszembe, pedig a tanítók számára íródott, nekem is szólott e dal:

*»Mikor először lépsz az iskolába:
Legyen arcodon Jézus nyájassága;
Szólítsd köréd a kis gyermekeket:
Simogasd meg szépen fejecskéiket.
Ha látsz közöttük rutat, rongyosat,
Gyermeki arccal — bubánalosat:
Ismerd meg benn' a korán szenvedőt,
Öleld magadhoz és csókold meg őt.«*

Kis tanítványaim mintha értenék, éreznék most az én lelki átváltozásomat. Minden szem reám tapad, minden szemben sok-sok kérdés: ugy-e, ezután nem lesz durva hozzánk... ugy-e, ezután nem büntetsz szigorúan... ugy-e, ezután szabad lesz nekünk is mosolyogni... ugy-e, újra játszhatunk, ugy-e visszatérhetünk játékainkhoz is néha-néha... ugy-e, ezután játék lesz a könyv a gyengéknek is... ugy-e, ezután újra gyermekek lehetünk, amiké az Isten esztendeink kevés számánál fogva, természetszerűleg rendelt, teremtet, alkotott.

Körülbelül ezeket olvastam ki azokból a mosolygó, tiszta, kérdő tekintetekből!

Az egyik leánya borzas volt. Hajának tincsei, mint a mérges kigyók, úgy össze voltak csavarodva. Ruhája rongyos, a sártól alig látszott.

— Kis lányom — szólok hozzá szeretettel —, hát nincs, aki téged megmosdasson s megfésüljön? Nézd, a ruhád is milyen sáros; oda a könyöködre egy foltot is tehetne édesanyád.

A gyermek rajtam felejtí a tekintetét. Szemeiből előgördül két panaszkodó könnycsepp s végigpereg a piszkos kis pergamenre éhezett arcon. Szinte vádlóan szól:

— Nincs nekem édesanyám.

— Már hogyne volna, lelkem!

A szomszédja felel helyette:

— Bizony, nincs neki édesanyja — tanító ur kérem, — meghalt még a nyáron, sorvadásban, az édesapjának meg már két esztendeje nincs munkája...

— Nagymamám meg nem lát engem megfésülni — vádolt tovább a leánya zokogva.

A többi arcon is mély szájalom tükröződött.

Valami belemarkolt a lelkembe: az önvád! Valami azt sugta nekem: te nem tanító, te csak eszköz voltál eddig, aki a holt betűkkel ölted a lelkeket, aki sohasem figyelt meg, hogy egészséges-e, ép-e az a lélek? Ugy-e, eddig megbüntetted azt, akinek ruhája rongyos volt, holott sohasem tudakozódtál utána, hogy vajjon van-e, aki megfoltozza a rongyokat? Ugy-e, hogy megbüntették a te rendeletedre a szülőket, ha gyermekük — bár egészséges volt,

— nem járt rendesen iskolába, holott, kevés utánajárással, esetleg — megbizonyosodtál volna arról, hogy otthon a nyomór, az inség, esetleg a halál ütötte fel tanyáját?! Látod-látod, te nem tanító, hanem zsarnok, kényur voltál, aki leigáztad, rabságra vetetted tanítványaid lelkét. Te elraboltál 1—2—4—6 évet, gyermekévet a kis tanítványaid életéből; te elmondattad velük, hogy »Gyermek vagyok, gyermek lettem újra« és nem engedted meg nekik, hogy valóban gyermekek legyenek — a gyermekek!

Más hang is megszólalt lelkemben. Talán az önérzet hangja volt.

— Hát én nem a gyermekek javát munkáltam eddig is? Hiszen, ha szigorú voltam is, ha követeltem a leckét, ha katonás pontosságot kívántam is tőlük mindenben és mindenkor, csak egyedül nekik akartam használni vele! Vagy tévedne az a közmondás, amely azt mondja: Addig hajlítsd a fát, amíg fiatal.

A kis árva két könnyecseppje mintha százszorosan kiáltotta volna: nem, nem! Te nem voltál a mi tanítónk! mert sohasem ereszkedtél le hozzánk. Mert nem úgy szerettél minket, mint édesanya a gyermekeit, mert hiányzott belőled az, ami nélkül nem lehet valaki tanító: a *szeretet*!

Nehéz, nagyon nehéz percek voltak ezek számomra. Mint a vasérc a kohóba, én is valami tisztítóüzembe kerültem. Éreztem, mint válik bennem külön a vas és külön a salak és ami megmaradt: *a tanítás és nevelés, mint olvadt egyé a szeretetben.*

Aztán gyermek lettem én is, játszótárssá változtam át és szeretni kezdtem, ahogyan Krisztus adta a példát. Másnap már a kora reggeli órákban megtelt az udvar gyermekekkel. Vigan mondogatták a leckéjüket s amikor kiementem közéjük, eltették a könyveiket s játszani hívtak. Engem, a tanítójukat játszani mertek hívni!

Azóta a husz esztendő óta, mekkorát fordult a világ! Mintha kiveszett volna belőle valami. Embermilliók rohantak egymásra vadul, elkeseredetten, egymás életére törve. Azután béke lett. De milyen béke? Borzalmasabb a legvéresebb háborúnál. A gyűlölet békéje... És a gyermekek...? Itt nőnek fel körülöttünk ebben a nyirkos, penészes, gyűlöletes világban... Hol van ma a gyermekmosoly? Ki tanítsa meg a gyermeket az édes, tiszta mosolygásra? Az édesanya? A gyárban dolgozik, vagy egész nap mos, vasal a mindennapiért. Az édesapa? Megátkozta már százszor a világot is, önmagát is, amiért élnie kell. Hetek, hónapok óta nem volt szerszám a kezében. Nincs munka... nincs kenyér... Mintha kiveszett volna valami a világból...

Am a gyermeknek nem szabad elvesztenie a szeretetet mégsem. Ki taníthatja meg erre? Ki más, mint én, meg

te, meg ő és mindnyájan, akik ezt a nevet viseljük: *Tanító!*

Öltözd fel a szeretetet magadra, Tanító testvérem s úgy menvén be az iskolába, igen sokat fogsz ott látni, hallani és megtudni. De csak akkor, ha a benned lévő szeretet a tanítványaid részéről is viszonszeretetet szül. A te tanítványaid — éppenugy, mint az enyéim — mindenről tudnak, ami a kis falutokban történik és pedig mindent a maga valóságában, semmit sem szépítve, nem nagyítva. Nincs nekik emberi gyarlóságokból, irigységből, haszonlesésből, haragból, rágalomból, féltékenységből, önzésből, stb. felépített, kicsiszolt, bemocskolt szemüvegük: ők tisztán látnak és mindent hiven tükröztetnek vissza...

Eddig azt vélted, ha elvégezted tanításodat, egyszerűsmind kötelességedet is befejezted. De ne felejtse el, Tanító testvérem, hogy neked olyan kötelességed is van ma, amiért nem fizetnek, s amiért nem volna méltó fizetést elfogadni: az a munka, amelyre a jóságos Isten hívott el téged, amely felé könny és jaj vezetnek és amely munkáért a saját lelkiismereted fizet majd meg, aszerint, ahogyan ezen hivatásodat betöltötted. Busás fizetés ez, hidd el Tanító testvérem, utravaló a mennyek felé; csengő arany, amelyet ott fenn örömökre váltanak fel egyszer.

Nézz körül a te templomodban: iskoládban. Napról-napra fogsz látni gyermekeket, akiknek testén ott szárad a hetes piszok, szemeik beesettek, arcuk sápadt, hajuk borzas, ruhájuk piszkos, rongyos. Hívd akkor félre egyik-másik tanítványodat s kérdezd meg tőle, hogy miért olyan beesett a szemé, miért olyan toprongyos a ruhája. Fel fog villanni a te kis bizalmasod szeme s boldogan, önérzétesen, de igazán el fog mondani mindent, amit tud, látott, hallott! Talán azt fogja mondani, hogy az apja részeges, dologtalan, rosszféle, se házuk, se földjük; az édesanyja beteges, munkára már nem képes; az evés, a kenyér helyett szitok, bot és rugás járja; akkor te szépen megfogod a kis szenvedő kezét és elsétálsz vele a lakásukhoz — találsz, feltétlenül fogsz találni valami ürügyet, amivel minden megütközés nélkül bemehetsz oda — s ott egy pár szó, egy néhány pillantás elegendő lesz arra, hogy megtudd, mi a nyomor, mi az, részeges, munkakerülő apa gyermekének lenni és hogy: ez a gyermek elhagyott, még a törvénykönyv szerint is elhagyott.

De látsz tanítványaid között talán olyat is, aki bár elég tisztán öltözködik, sőt még a szagos szappannal való mosakodás is megérzik rajta s akivel mégsem játszanak, akit megvernek a többiek, kerülnek társai: erről is tudnak egyet-mást a te kis bizalmasaid. Tudják azt, hogy ennek az édesanyja rossz asszony, mert egy szép napon otthagya őt és édesapját s elment... messzire, amint az apja mondta,

más valakihez. És te itt újra felfedeztél egy szerencsétlen kis teremtet, egy mártírt, aki lakol az édesanyja rossz-szaságáért: aki rossz, erkölctelen környezetben van s akinek bár van édesanyja, mégis elhagyatottabb az elhagyottnál is.

Találsz olyat is tanítványaid között — Diogenés lámpája nélkül is —, aki lop. Járj csak utána kedves Tanító testvérem s okkal-móddal rá fogsz jönni, hogy az alma nem esik messze a fájától: hogy a szülők is lopnak. És látod, mindehhez csak szeretet kell, amit egyedül a tanító adhat meg nekik. Szeretet, amely érezze s lássa meg a nyomort, a bajt, a bűnt és amely segíteni tud az elesetten; szeretet, amely jó utra tereli a rossz utra indulókat, gilead balzsamához juttatja a nyomorgókat, a szerencsétleneket és betegeket. Ezt a szeretetet írja le a Saulból lett Szent Pál a korinthusiakhoz írt levelében a következőképen: »Ha emberek, vagy angyalok nyelvein beszélek, szeretet pedig nincsen bennem: zengő érc és pengő cimbalommal lettem.« »Ha minden vagyonomat megétettem is a szegényekkel, ha tüzre adom is a testemet, szeretet pedig nincs bennem, semmi hasznom abban.«

»A szeretet hosszútűrő, szíves, a szeretet nem irigkedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel; nem illetlenkedik, nem keresi önhasznát, nem ingerül fel, nem rója fel a rosszat; nem örül az igazságtalanságon, de együtt örül az igazságon; mindent elszível, mindent hisz, mindent remél, mindent kitűr. A szeretet soha el nem fogy.«

Mintha csak a mai korra és reánk, a tanítókra írta volna e szavakat Szent Pál. Mintha a szeretet szobrát készítette volna, véste volna soha el nem enyésző márványba.

A legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István mondotta: »Lenyесik szárnyaimat, lábaimon járok; levágják lábaimat: kezemen fogok járni; kiszakítják kezeimet: hason fogok mászni; csak használhassak! Ha nagyban nem lehet: kicsiben kell dolgozni; ez a hazafiui kötelesség!«

A legnagyobb magyar ösztönöz utánozhatatlanul szép szavakkal és tettekkel a munkára! Fel tehát, rajta tanító-társam, lépünk a szeretet szolgálatába s ajánljuk fel e szent célra minden erőnket, lelkesedésünket, igyekezetünket és hazafiui érzésünket! Mi vagyunk a magyar nemzet jövője s leszünk az új, a nagy és erős, a hatalmas és porraiból feltámadó Magyarország megteremtői.

*»Vagyunk küzdő, kitartó mesterek,
Serényen járadó hangyasereg.
Mindenikünk egy-egy hős; de senki,
Semmi, ha nem tud lángoló szeretni!
A mi munkánk be szép; nincs annak mása:*

A mi vetésünk — a mások aratása.
 Amit széjjelosztunk — az a vagyonunk,
 És az a mi békénk, — mikor harcolunk!

Vicsay Lajos.

Krisztus ma is jár

— Kissné Tóth Lenke. —

Régen — mezők selymes füvén,
 Országutak fehér porán
 Suhant el szent lábaival
 Holdas este, — harmat-korán.
 Járt tengeren, ringó sajkán,
 Havas csucson, hegyek alján,
 Kis kunyhóban, palotában,
 Árva koldus hajlékában.
 Volt a társa vándoroknak,
 Halászoknak, pásztoroknak:
 Ez is hívta, — az is kérte,
 Ide tért be, — oda tért be.
 Csoda nyílt szent szavában...
 Ezrek várták, míg virrasztott
 Kinn a pusztán egymagában.

Ma is itt jár, — mint a vándor, —
 Álruhája csupa sár, por,
 Nincs hely, ahol megpihenhet, —
 Az embernek új társ kellett!
 Autóval fut az ember,
 Fátyolfelhős nagy port felver,
 Égi utast eltakarja,
 Mert meglátni nem akarja!
 Repülőgép száll felette,
 A szárnyára az se vette?
 Országulon zug a motor,
 — Kigyullad a csipkebokor, —
 De Saul már messze száguld!
 — Sívár, kihalt az országut...
 Társtalanul jár az Isten,
 — Meg se kérdezt vándor itt lenn.
 — Embererdők zivajában.
 Árvább, mint volt egykor régen
 Kinn a pusztán egymagában!